

Αρ. Πρωτ. 12232/8-6-16

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΑΣ
ΔΗΜΟΣ ΕΛΑΣΣΟΝΑΣ
ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΔΟΛΙΧΗΣ

Δολίχη, 7.6.2016

Προς
Υπεύθυνο για την Κατάρτιση του Επιχειρησιακού
Προγράμματος 2015 -2019 του Δήμου Ελασσόνας

402 00 Ελασσόνα

Σχετικά με το δημοσιευμένο σχέδιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος 2015-2019 (Α' Φάση Στρατηγικός Σχεδιασμός), σας παρακαλώ όπως προβείτε σε ορισμένες προσθήκες, οι οποίες είναι πολύ σημαντικές στην ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης του δήμου Ελασσόνας, καθώς αποτελούν πλεονεκτήματα είτε μοναδικά είτε συγκριτικά και άπτονται στην περιοχή τόσο της Δολίχης όσο και της ευρύτερης περιοχής του Δυτικού Ολύμπου και του Δήμου Ελασσόνας.

Κατόπιν των ανωτέρω παρακαλώ προσθέστε:

Στην Ενότητα: 1.4.4

Πολιτισμός/Υποδομές/ Μουσεία: Λαογραφικό Μουσείο Δολίχης (Πολιτιστικού Συλλόγου Δολίχης)

Πολιτισμός/Υποδομές/ Πνευματικά Κέντρα: Πολιτιστικό Κέντρο Δολίχης (Δήμου Ελασσόνας)

Στην Ενότητα: 1.4.5

Αθλητισμός/ Αθλητικοί Χώροι Ανοιχτοί: Γήπεδο Τ.Κ. Δολίχης (Ποδοσφαίρου και Μπάσκετ)

Αθλητισμός/ Αθλητικοί Σύλλογοι: Αθλητικός Όμιλος Δολίχης «Ο Δολιχιακός»

Επιπλέον στις Υποδομές του Δήμου Ελασσόνας δημιουργήστε έναν πίνακα στον οποίο θα περιγράφετε τους αρχαιολογικούς χώρους του Δήμου οι οποίοι, όπως τεκμηριώνονται από τη σχετική και έγκριτη βιβλιογραφία, είναι οι εξής:

Υποδομές	Έδρα
Αρχαιολογικοί Χώροι	
Αρχαία πόλη Αζώρου, 5 ^{ου} αι. π.Χ. στις θέσεις «Καστρί Αζώρου», «Παλιοκκλήσι», «Αγ. Αθανάσιος» και «Κοπάννα».	Αζωρος
Αρχαία πόλη Δολίχης στη θέση «Καστρί Δολίχης». Ευρήματα 5 ^{ου} αι. π.Χ. στις τρεις εκκλησίες παλαιοχριστιανικές Βασιλικές	Δολίχη - Λιβάδι

Υποδομές	Έδρα
Άγνωστη πόλη στην Κοινότητα Μηλέας (δεξιά της Ε.Ο. Ελασσόνας – Κοζάνης, στο ύψος του Χάνο Χατζηγώγου). Από την έρευνα ανακαλύφθηκε παλαιοχριστιανική τρίκλιτη βασιλική και μεσοβυζαντινό νεκροταφείο.	Μηλέα
Αρχαία πόλη Πυθίου στις θέσεις «Άγιοι Απόστολοι» και «Τοπόλιανη». Ευρήματα αρχαιότερα από τους Ρωμαϊκούς Ναούς «Απόλλωνος Πυθίου», «Ποσειδώνος Πατρώου» και «Αρτέμιδος».	Πύθιο
Αρχαία πόλη πιθανόν της Δολίχης. Ευρήματα ελληνιστικής περιόδου	Σαραντάπορο

Τέλος, αναφερθείτε στα ιστορικά πράγματα της παρολύμπιας περιοχής της Ελασσόνας. Δημιουργείστε ένα πίνακα στον οποίο θα συσσωρεύονται επιγραμματικά τα ιστορικά στοιχεία τα οποία είναι συνδεδεμένα με τον πολιτισμό της περιοχής. Ενδεικτικά:

Ιστορικά Γεγονότα – Πρόσωπα	Περιγραφή
Μάχη Σαρανταπόρου	Ιστορική Μάχη Σαρανταπόρου (1912), η οποία αποτέλεσε την αρχή για την απελευθέρωση της υπόλοιπης Ελλάδας
Γεωργάκης Ολύμπιος	Γεννήθηκε στο Λιβάδι (1772-1821). Συνεργάτης του Αλ. Υψηλάντη και σκοτώθηκε στη μάχη κατά των Τούρκων, ανατινάσσοντας την πυριτιδαποθήκη για να μην παραδοθεί.
Νικοτσάρας	Αρματολός του Ολύμπου. Γεννήθηκε στα Γιαννωτά (1774-1807). Υπαρχηγός στον πειρατικό στόλο του Σταθά, σκοτώθηκε από τουρκικά πυρά.

Προσθέστε, επίσης, στοιχεία για την ιστορική Τσαριτσάνη και τις μαρτυρικές Κοινότητες (Δομένικο)

Έπειτα από τηλεφωνική επικοινωνία με την κ. Αλεξ. Λιάνου σχετικά με το έγγραφο (21-3-2015) που υπέβαλλα για τη διόρθωση στοιχείων στην ιστοσελίδα του Δήμου Ελασσόνας, σας επανυποβάλω τις παρατηρήσεις μου και παρακαλώ όπως μεριμνήσετε για τη σωστή πληροφόρηση των επισκεπτών.

Στην ιστοσελίδα του δήμου Ελασσόνας (dimoselassonas.gr) και στο μενού “Δημοτικές Ενότητες” εντοπίζονται αναληθή και ανακριβή στοιχεία για τις κοινότητες οι οποίες σχετίζονται με τις αρχαίες πόλεις της Περραιβικής Τριπόλεως. Στο παρόν επισημαίνονται ορισμένες παρατηρήσεις για κάθε κοινότητα-οικισμό και προτείνεται η αντικατάσταση των κειμένων, στο ίδιο ύφος και πλαίσιο με τα αντίστοιχα περιγραφικά κείμενα των οικισμών.

Συγκεκριμένα, για τη **Δολίχη** αναφέρεται το παρακάτω κείμενο:

*“Ο οικισμός της **Δολίχης** κατοικείται από 440 κατοίκους και απέχει από την Ελασσόνα 21 χλμ. Βρίσκεται σε υψόμετρο 590 μ. Οι κάτοικοί της ασχολούνται κυρίως με την καλλιέργεια της γης και την κτηνοτροφία. Η αρχαία Δολίχη, μαζί με την Άζωρο και το Πύθιο, αποτελούσαν την Περραιβική Τριπολίτιδα του 5ου αι. π.Χ. Πρόκειται για πανάρχαια πόλη, την οποία το σύνολο των ερευνητών τοποθετεί ανάμεσα στο Σαραντάπορο και στα βορειοδυτικά της σημερινής Δολίχης. Στην περιοχή βρέθηκαν επιτύμβιες πλάκες και απελευθερωτικές επιγραφές, ενώ σε εξέλιξη είναι η αποκάλυψη αρχαίου τείχους του δυτικού σκέλους της οχύρωσης της πόλης”.*

Παρατηρήσεις:

Από που προκύπτει ότι το σύνολο των ερευνητών τοποθετεί την αρχαία Δολίχη ανάμεσα στο Σαραντάπορο και στα βορειοδυτικά της σημερινής Δολίχης. Τα στοιχεία που αναφέρονται στη συνέχεια για τη Δολίχη στην ιστοσελίδα του Δήμου αφορούν την άγνωστη αρχαία πόλη που ανακαλύφθηκε στο Σαραντάπορο και θα πρέπει να μεταφερθούν στην περιγραφή για τον αντίστοιχο οικισμό.

Επιπλέον, για τον οικισμό του Λιβαδίου, στην τελευταία παράγραφο γίνεται λόγος για τον αρχαιολογικό χώρο Καστρί ως εξής: *“Τα πρόσφατα αρχαιολογικά ευρήματα στο **Καστρί** με το χριστιανικό ναό και το περίφημο ψηφιδωτό τοποθετούν τις χριστιανικές λατρευτικές δραστηριότητες των κατοίκων στην πρωτοβυζαντινή εποχή.”* Δηλαδή, παραπληροφορεί τον αναγνώστη ότι το Λιβάδι κατοικείτο από εκείνη την εποχή (2ο-3ο αι. μ.Χ.) λόγω της ανακάλυψης του χριστιανικού ναού με το ψηφιδωτό. Τα ανωτέρω πρέπει να διαγραφούν από την περιγραφή του Λιβαδίου και να προστεθεί η Ιερά Μονή Της Αγίας Τριάδας για την οποία δεν γίνεται καμιά αναφορά.

Το κείμενο που σχετίζεται με τη Δολίχη θα πρέπει να αντικατασταθεί ως εξής:

Ο οικισμός της **Δολίχης** κατοικείται από 440 κατοίκους και απέχει από την Ελασσόνα 21 χλμ. Βρίσκεται σε υψόμετρο 590 μ. Οι κάτοικοί της ασχολούνται κυρίως με την καλλιέργεια της γης και την κτηνοτροφία.

Η αρχαία Δολίχη, μαζί με την Άζωρο και το Πύθιο, από τον 5ο αι. π.Χ. αποτελούσαν την Περραιβική Τρίπολη. Στον αρχαιολογικό χώρο “Καστρί Δολίχης”

ανακαλύφθηκαν τρεις παλαιοχριστιανικές εκκλησίες (2ου και 3ου αι. μ.Χ.).¹ Για την κατασκευή της τρίτης εκκλησίας (Βασιλικής Γ') χρησιμοποιήθηκε αρχαιότερο υλικό, μεταξύ του οποίου και μια βάση αγάλματος η οποία φέρει την επιγραφή [H] ΠΟΛΙΣ Η ΔΟΛΙΧΑΙ[ΩΝ]... Για το λόγο αυτό οι αρχαιολόγοι της 7ης ΕΒΑ και της ΙΕ ΕΚΠΑ τοποθετούν με ασφάλεια την αρχαία Δολίχη στη σημερινή θέση του αρχαιολογικού χώρου "Καστρίου Δολίχης".^{2 3}

Στην κεντρική πλατεία του χωριού δεσπόζει ο Βυζαντινός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, προδίδοντας την κατοίκηση της Δολίχης ήδη από τους μεσοβυζαντινούς χρόνους (867-1204 μ.Χ.). Ο ναός ανακαινίσθηκε, σύμφωνα με τη σωζόμενη επιγραφή, το έτος 1516.⁴ Χαρακτηρίζεται από αξιόλογες τοιχογραφίες και η τελευταία ανακαίνιση έγινε το έτος 2002.

Σύμφωνα με τον G. Cohen, κατά την ελληνιστική περίοδο, άποικοι από την αρχαία Δολίχη ίδρυσαν στη βόρεια Συρία μια νέα πόλη και σε ανάμνηση της πατρίδας τους την ονόμασαν Δολίχη. Το Duluk, λοιπόν, όπως μετονομάσθηκε η πόλη της ελληνιστικής Δολίχης στη Συρία, στα σύνορα με την Τουρκία, ιδρύθηκε από αποίκους της περραιβικής Δολίχης.⁵

Για την **Αζωρο**, στην ιστοσελίδα του Δήμου αναφέρονται τα εξής:

*"Ο οικισμός **Αζωρος** κατοικείται από 379 κατοίκους, είναι χτισμένος σε υψόμετρο 520 μ. και απέχει 18 χλμ από την πόλη της Ελασσόνας. Η αρχαία Αζωρος υπήρξε η πιο ακμαία πόλη της Περραιβικής Τριπολίτιδας. Την αξία της αρχαίας Αζώρου μαρτυρούν τα υπολείμματα των γιγαντιαίων τειχών της ακρόπολής της, οι πολλές επιτύμβιες και αναθηματικές στήλες καθώς και ο ναός του Απόλλωνα. Κατά τις ανασκαφικές εργασίες αναδείχτηκαν πλήθος νομισμάτων, κυρίως βυζαντινής εποχής, αγάλματα θεών, ιερά θυσιαστήρια ενώ πρόσφατα αποκαλύφθηκε νόμισμα που φέρει επιγραφή σχετική με το όνομα της Αζώρου. Σήμερα, οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία".*

Παρατηρήσεις:

Από που προκύπτει ότι ήταν η πιο ακμαία πόλη της Περραιβικής Τρίπολης; Πρόκειται για αβάσιμη σύγκριση. Αντιθέτως, ορισμένοι σύγχρονοι μελετητές θεωρούν την αρχαία πόλη του Πυθίου ως τη σημαντικότερη της Περραιβικής Τρίπολης, στη συνέχεια την Αζωρο και τρίτη τη Δολίχη.⁶

Προτείνεται το κείμενο για την Αζωρο να αντικατασταθεί ως εξής:

Ο οικισμός **Αζωρος** κατοικείται από 379 κατοίκους, είναι χτισμένος σε υψόμετρο 520 μ. και απέχει 18 χλμ από την πόλη της Ελασσόνας.

Η αρχαία πόλη της Αζώρου τοποθετείται στη θέση "Καστρί" της σημερινής Αζώρου. Η πόλη άκμασε από τις αρχές του 5ου αι. π.Χ., ενώ στο β' μισό του 4ου αι. π.Χ. προσαρτήθηκε στη Μακεδονία. Η οχύρωσή της χρονολογείται στο α' μισό του 3ου αι. π.Χ. και επιβεβαιώνεται από το Διόδωρο Σικελιώτη, (Βιβλιοθήκη Ιστορική, XIX.52.6) που αναφέρεται στα γεγονότα αυτής της εποχής σχετικά με τις διαμάχες των διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου την πολιορκία του Πολυπέρχοντα «ἐν Ἀζωρίῳ τῆς Περραιβίας». Βρέθηκαν ακόμη αρχιτεκτονικά μέλη ενός ναού του 3ου

αι. π.Χ. ο οποίος αποδίδεται στον Απόλλωνα Λύκειο. Στο σημείο αυτό, μάλιστα, βρέθηκαν και δύο χρυσοί δαρεικοί που ίσως προδίδουν τη διέλευση των Περσών από την Περραιβία κατά τη διάρκεια των Περσικών πολέμων.⁷

Επιπλέον, έχουν ήδη επισημανθεί τρεις θέσεις του αρχαιολογικού χώρου από την 7η ΕΒΑ και αντιστοιχούν σε διαφορετικές περιόδους. Στη θέση “Παλιοκκλησί” ανακαλύφθηκε μια παλαιοχριστιανική εκκλησία 5ου αι. μ.Χ. και δύο νεκροταφεία παλαιοχριστιανικής και μεσοβυζαντινής περιόδου, αντίστοιχα, από τα οποία ήλθε στο φως πλήθος νομισμάτων, κοσμημάτων και αγγείων. Η θέση «Άγιος Αθανάσιος», η οποία εντοπίζεται εντός των τειχών της ακροπόλεως, και η θέση «Κοπάννα», στην οποία αποκαλύφθηκαν επιπλέον δύο τρίκλιτες βασιλικές.⁸

Στο Λεξικό του Ησύχιου (5ου αι. μ.Χ.) και στο λήμμα «άζωρος» ο λεξικογράφος σημειώνει ότι σημαίνει τον εύκρατο οίνο και τον κυβερνήτη της Αργούς.⁹ Πιθανόν ο μυθικός Άζωρος κυβερνήτης της Αργούς σχετίζεται με την πόλη της Αζώρου της Περραιβίας.

Για το **Πύθιο**, στην ιστοσελίδα του Δήμου αναφέρονται τα εξής:

*Ο οικισμός **Πύθιο** κατοικείται από 437 κατοίκους, είναι χτισμένος σε υψόμετρο 550 μ. σε καίρια θέση των παρυφών του Ολύμπου, στην είσοδο των στενών της Πέτρας. Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Η περιοχή είναι γνωστή από τα χρόνια του Ομήρου και ερείπια της αρχαίας εκείνης πόλης βρέθηκαν γύρω από το λόφο των Αγίων Αποστόλων. Το αρχαίο Πύθιο, μαζί με την Αζωρο και τη Δολίχη, αποτελούσαν, πριν από 6.000 χρόνια, την Περραιβική Τριπολίτιδα. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως ναό του Ποσειδώνα και ναό του Πυθίου Απόλλωνα. Ο οικισμός έχει σημαντική παρουσία και στα βυζαντινά χρόνια, όπως αποδεικνύουν τα ασκηταριά που σώζονται σε σπηλιές κοντά στον οικισμό. Το Πύθιο διαρρέει το ρέμα Κοντολάκι και τέσσερα πολύ παλιά πέτρινα γεφύρια (από τα οποία μόνο το ένα σώζεται σε άριστη κατάσταση) συνδέουν τις όχθες του.*

Παρατηρήσεις:

Το αρχαίο Πύθιο, μαζί με την Αζωρο και τη Δολίχη, αποτελούσαν, πριν από 6.000 χρόνια, την Περραιβική Τριπολίτιδα;

Προτείνεται το κείμενο για το Πύθιο να αντικατασταθεί από το παρακάτω:

Ο οικισμός **Πύθιο** κατοικείται από 437 κατοίκους και είναι χτισμένος σε υψόμετρο 550 μ. σε καίρια θέση των παρυφών του Ολύμπου, στην είσοδο των στενών της Πέτρας. Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Το αρχαίο Πύθιο, μαζί με την Αζωρο και τη Δολίχη, αποτελούσαν, από τον 5ο αι. π.Χ., την Περραιβική Τρίπολη. Το αρχαίο Πύθιο, το οποίο επισημάνθηκε στις θέσεις «Άγιοι Απόστολοι» και «Τοπόλιανη», στις παρυφές του Ολύμπου, ήταν ο ιερός τόπος του Πυθίου Απόλλωνα -θεός τον οποίο σέβονταν όλοι οι Περραιβοί.¹⁰ Στο λόφο «Άγιοι Απόστολοι» έχουν ανασκαφεί δύο ναοί ρωμαϊκών χρόνων, αφιερωμένοι στον Απόλλωνα Πύθιο και στον Ποσειδώνα Πατρώο,¹¹ ενώ από την ΙΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Λάρισας, έχουν έρθει στο φως συνολικά τρεις ναοί: Απόλλων Πύθιος, Ποσειδών Πατρώος και Άρτεμις. Οι ναοί

χρονολογούνται στην περίοδο της αυτοκρατορίας του Οκταβιανού Αυγούστου, ενώ κάτω από την τελευταία υπήρχε προημότερη οικοδομική φάση.¹² Στο αρχαίο Πύθιο απαντάται, ακόμη, η λατρεία της Αρτέμιδος με τα προσωνύμια Ειλειθυία, Φωσφόρου και Αγαυυλαίας. Λατρευόταν η θεά Ενοδία με το προσωνύμιο «Πατρώα», ο Ηρακλής, η Δήμητρα και πιθανόν ο Διόνυσος και η Θέμις. Στο Πύθιο, ακόμη, μαρτυρείται και η αυτοκρατορική λατρεία.¹³

Στη θέση «Άγιοι Απόστολοι» του Πυθίου, πιθανότατα σώζονται ερείπια της παλαιοχριστιανικής περιόδου, όπως είχαν επισημάνει και οι Α. Αρβανιτόπουλος και Δ. Θεοχάρης. Στα ανατολικά του οικισμού, στο λόφο που ονομάζεται «Καστρί», σώζονται ερείπια βυζαντινού κάστρου, ενός κεντρικού πύργου, ενώ εντοπίστηκε και μια μεγάλη κινστέρνα. Στους πρόποδες του ίδιου λόφου εντοπίστηκαν Ασκητήρια, τα οποία χρονολογούνται στα 1339 επί Ανδρονίκου και Άννης αυτοκρατόρων.¹⁴ Η αρχαιολογική σκαπάνη στην περιοχή του Πυθίου και της θέσης «Τοπόλιανης» έφερε στο φως πλήθος νομισμάτων που εντάσσονται κυρίως στην εποχή των Κομνηνών και των Αγγέλων (1081-1204).¹⁵

Το Πύθιο διαρρέει το ρέμα Κοντολάκι και τέσσερα πολύ παλιά πέτρινα γεφύρια (από τα οποία μόνο το ένα σώζεται σε άριστη κατάσταση) συνδέουν τις όχθες του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Cohen, G., 2006. *The Hellenistic settlements in Syria, the Red Sea Basin, and North Africa*. California: The Regents of the University of California.

Βλαχάκη, Μ., 2009. Θησαυρός Νομισμάτων από το Πύθιο Ελασσόνας. Στα *Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης με τίτλο «Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 2, 2006»*, τ. Ι: Θεσσαλία. Βόλος: Υπουργείο Πολιτισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σ.σ. 489-504.

Δεριζιώτης Α. και Κουγιουμτζόγλου, Σπ., 2000. Τοπογραφικές και Ανασκαφικές έρευνες στην περιοχή της Αζώρου επαρχίας Ελασσόνας, Νομού Λαρίσης. Στο *Το Έργο των Εφορειών Αρχαιοτήτων και Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠ.ΠΟ. στη Θεσσαλία και στην ευρύτερη περιοχή της (1990-1998)*, 1η Επιστημονική Συνάντηση. Βόλος: Υπουργείο Πολιτισμού, ΙΓ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, σ.σ. 189-195.

Δεριζιώτης Α. και Κουγιουμτζόγλου, Σπ., 2006. Αρχαιολογικά Ευρήματα της Παλαιοχριστιανικής Περραιβικής Τρίπολης. Στο *1ο Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας & Πολιτισμού της Θεσσαλίας. Πρακτικά Συνεδρίου 9-11 Νοεμβρίου 2006*. τ. ΙΙ. Θεσσαλονίκη: Περιφέρεια Θεσσαλίας, σ.σ. 632-643.

Δεριζιώτης Α. και Κουγιουμτζόγλου, Σπ., 2006. Χριστιανική Περραιβία. Τοπογραφικές και Ανασκαφικές Έρευνες. Στα *Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης με τίτλο «Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας, 2003»*, τ. Ι: Θεσσαλία. Βόλος: Υπουργείο Πολιτισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σ.σ. 389-401.

Δεριζιώτης Α. και Κουγιουμτζόγλου, Σπ., 2007. Η Περραιβική Τριπολίτις κατά την Παλαιοχριστιανική και Βυζαντινή Περίοδο. Το Καστρί της Δολίχης του Δήμου Λιβαδίου. Στο *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*. τ. 51. Λάρισα: Κώστας Σπανός, σ.σ. 33-64.

Νικολάου, Ε., 2012. Η «περραιβική Τρίπολις»: Πύθιον, Άζωρος, Δολίχη. Στο *Αρχαίες Πόλεις Θεσσαλίας και περιόικων περιοχών*. Λάρισα: Περιφερειακή Ένωση Δήμων Θεσσαλίας, σ.σ. 222-224.

Πασσαλή, Α., 1990. Ο Ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη Δολίχη. Στο *Δέκατο Συμπόσιο Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Πρόγραμμα και Περιλήψεις ανακοινώσεων*. Αθήνα: Χριστιανική Αρχαιολογική Εταιρία, σ.σ. 73-74.

Ρακατσάνης, Κ. και Τζιαφάλιας, Α., 2004. *Λατρείες και Ιερά στην Αρχαία Θεσσαλία. Περραιβία*. τ. Β'. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Αρχαίες Πηγές

Ησύχιος. *Λεξικόν, Συναγωγή πασών λέξεων κατά στοιχείων, Α-Β και Ρ-Ω*. τ. 1^{ος} και 5^{ος}. Επιμ. Φιλολογική Ομάδα Κάκτου, 2004. Αθήνα: Κάκτος.

Διαδικτυακές πηγές

Τσιάκα Ασημίνα. 2012. *Ευρήματα από τις Ανασκαφές στη Δολίχη και την ευρύτερη περιοχή. 5^ο Φεστιβάλ Περραιβική Τρίπολις*. Στον Πολιτιστικό Σύλλογο Δολίχης «Η Τριπολίτιδα». Διαθέσιμο στο: <http://dolihi.gr/politistika/festival-perraiviki-tripolis> [Ημερομηνία πρόσβασης: 4/9/2012].

ΙΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. *Περραιβική Τρίπολη*. Στο «ΟΔΥΣΣΕΥΣ» Υπουργείο Πολιτισμού. Διαθέσιμο στο: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=6766 [Ημερομηνία πρόσβασης: 25.8.2012].

¹ Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2007), σ.σ. 33-64.

² Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2006), σ.σ. 638-42, «Αρχαιολογικά Ευρήματα της Παλαιοχριστιανικής Περραιβικής Τρίπολης». Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2006), σ.σ. 393-6, «Χριστιανική Περραιβία. Τοπογραφικές και Ανασκαφικές Έρευνες».

³ Τσιάκα Ασημίνα (διαδικτυακές πηγές, 2012). *Ευρήματα από τις Ανασκαφές στη Δολίχη και την ευρύτερη περιοχή*. Στο Πολιτιστικός Σύλλογος Δολίχης «Η Τριπολίτιδα»

⁴ Πασσαλή (1990), σ.σ. 73-4.

⁵ Cohen (2006), σ.σ. 155-6.

⁶ Νικολάου (2012), σ. 222.

⁷ Νικολάου (2012), σ.σ. 222-3

⁸ Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2000), σ.σ. 189-195. Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2004), σ.σ. 64-70. Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2006), σ.σ. 636-7, «Αρχαιολογικά Ευρήματα της Παλαιοχριστιανικής Περραιβικής Τρίπολης». Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2006), σ.σ. 390-2, «Χριστιανική Περραιβία. Τοπογραφικές και Ανασκαφικές Έρευνες». Δεριζιώτης, Α. (διαδικτυακές πηγές). *Άζωρος*, στο «ΟΔΥΣΣΕΥΣ» Υπουργείο Πολιτισμού.

⁹ Ησύχιος (αρχαίες πηγές), επιμ. Φιλολογική Ομάδα Κάκτου (2004). *Λεξικόν*, σ. 90.

10 Ρακατσάνης και Τζιαφάλιας (2004), σ. 71. Βλ., επίσης, ΙΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (διαδικτυακές πηγές). *Περραιβική Τρίπολις*. Στο «ΟΔΥΣΣΕΥΣ» Υπουργείο Πολιτισμού.

11 Νικολάου (2012), σ. 222.

12 ΙΕ΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (διαδικτυακές πηγές). *Περραιβική Τρίπολις*. Στο «ΟΔΥΣΣΕΥΣ» Υπουργείο Πολιτισμού.

13 Ρακατσάνης και Τζιαφάλιας (2004), σ.σ. 77, 81-2, 85-6.

14 Δεριζιώτης και Κουγιουμτζόγλου (2006), σ. 396, «Χριστιανική Περραιβία. Τοπογραφικές και Ανασκαφικές Έρευνες».

15 Βλαχάκη (2009), σ.σ. 489-495.

Ευάγγελος Τσακνάκης
Πρόεδρος Τοπικής Κοινότητας Δολίχης